

Paepnis Pauli Manutij in librum

7

DE CONCILIO

L I B E R

REGINALDI POLI

CARDINALIS.

ROMAE, M. D. LXII.

Apud Paulum Manutium Aldi F.

Deo Jure Abbatis de ...

DE CONCILIO

L I B E R

REGINALDI POPI

CARDINALIS.

ROMAE, M. D. LXII.

Apud Paulum Manucium Aldi.

AD PIVM IIII. MEDICEM,
PONT. MAX.

IN LIBRVM REGINALDI POLI CARD.

DE CONCILIO,

PAVLI MANVTII ALDI F.

PRAEFATIO.

PTIME consuluit Ecclesiae suae Deus, at-
O que humano generi uniuerso, cum in tanta
rerum omnium perturbatione, & extremi-
iam periculi metu, Vicarium te suum, Pie IIII. inter
homines constituit, ut omnibus malis prudentia tua
mederetur, nosq. a summis difficultatibus, uel impen-
denti potius exitio ereptos, ad summam tranquillita-
tem, & optatam antea magis, quam speratam felicitate-
tem traduceret. itaque nunc, tuis adducti praestantissimi
& consilijs, & factis, maxime uero tua freti iustitia,
quae tibi prima, & antiquissima uirtus est, fuitque
in omni uita, boni uiri ex omnibus Italiae partibus,
atque etiam ex transalpinis gentibus multi, ad Urbem
confluunt; &, quia tuas omnes curas eò spectare uident,
non ut angustiis paucorum annorum terminis
tuae fructus beneficentiae definiatur, sed ut ad posteros
quoque perueniat; hic sibi certam omnium rerum, ac
fortunarum suarum sedem, domiciliumq. constituunt.
me quidem Venetijs, domestico patris mei restituenda
antiquitatis instituto, & honeste satis, & commode

A ii uiuentem

P R A E F A T I O .

uiuentem , nihilq. minus , quàm de migratione , cogitantem ; quippe cum ab egregijs saepe ciuitatibus , atque adeo a superioribus Pontificibus semel & iterum optima inuitatus cōditiōe , nihil tamen unquam noui consilij cepissem ; tui Pontificatus fama Romã facile perduxit . nam , cū ab summo uiro , Hieronymo Seripando , cui tua sapientia , debitum iam pridem eius integritati , atque doctrinæ , in Cardinalium Collegio locū tribuit , litteras accepissem , in quibus erat scriptum , cupere te , sacros omnes libros , uel hominum incuria , uel improbitate corruptos , quamemendatissimos peruulgari , uelleq. in eo opera uti , & industria mea ; spatij ad deliberandum nihil sumpsi ; statim rescripsi , cum tua uoluntas maximæ legis uim pro summa tua non modo potestate , uerum etiam sapientia obtinere apud omnes debeat , ita me animatum , ita paratū esse , tibi ut in omnibus rebus libenter obsequerer , susciperem , quæcunque uelles , agerem , & præstarem , quidquid possem . Quo quidem tempore nō mihi aut ulla nouorum commodorum , quibus tamen ducuntur multi , est iniecta cupiditas , aut honorum splendor mentis oculos præstrinxit : quanquam hæc ipsa cumulate & expectari a tua liberalitate posse , & omnibus præclare agentibus deferri a te solere intelligebam : sed cum audirem , eas artes , quarum fructus immortalitas est , longo interuallo te Pontifice coli cœptas esse , suam religioni , ac ueræ pietati dignitatem restitui , cedere uirtutibus uitia , rationi amentiam , libidinem pudori , uim æquitati ; hæc ego sum secutus , hæc omnibus & commodis , & honoribus anteposui . Erat præterea mihi non modo laudabile , & honestum , sed illustre etiam , & gloriosum

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

sum, uocari a Pio IIII. Pontifice ad eam curam, ut sanctissimorum uirorum scriptis, quibus humano generi salutaris doctrina continetur, emendandis, edendisq. præessem. quo in munere si mihi, non dico magnos labores excipere, (quis enim bono uiro labor est pro tuenda Ecclesiæ dignitate, id est pro cõmuni salute recusandus?) sed si uitam ipsam profundere opus esset, egregie mecum actum putarem. Atque ego illam sane incredibilem capio uoluptatem, quòd, cum præclarum esse nihil constet, quin idem operosum, & perdifficile sit, hac tamen in re, omnium pulcherrima, ac præstantissima, plane omnes difficultates tua tum excellens liberalitas, tum singularis sapientia sustulit. quis enim unquam tam libenter pecunias collegit, quàm tu libenter effundis, ut exeant optimi libri, alij non dum editi, quorum documenta rectissimam ad fontem ueritatis uiam ostendunt; alij sic emendati, ne qua supersit labe, quæ imperitorum animos, obiecta falsæ doctrinæ specie, possit inficere. quo quidem antea malo nimium grauiter laborauimus: utinam iis remediis, quæ parantur, omnino liceat conualescere. quod ita facile consequemur, si modo is, qui optimarum, & maximarum auctor perfectorq. rerum est, affuerit Deus. nam nos quidem, ut opibus ualeamus, ut acumine mentis excellamus, quàm tamen infirmi simus ad omnia, nisi præpotentis Dei ope fulciamur, quàm plane cæci, nisi eiusdem luce regamur, multorum turpissimus & miserrimus exitus ostendit. quis porro futurum esse Deum dubitet, si sanctissimam illius doctrinam, quam præceptis declaratam plurimis, suo demum ipse sanguine, suaq. mortis exemplo comprobauit

uit, non uerbo tantum profitebimur, sed uita etiam, & moribus exprimemus? Hoc tu scilicet, Pie Pontifex, illo primum uidisti die, quo te in excelsa ista sede, fauente & approbante diuino Spiritu, omnium Cardinalium sententia collocauit: neque uero uidisti solū, quod tibi fortasse cum multis commune esse potuit, sed etiam, in quo propria tibi debetur laus, accurate præstitisti. tu enim ipse tua temperantia, iustitia, grauitate, constantia, quales esse alios oporteret, exemplum dedisti. inde manauit statim ad propinquos, & affines tuos bene uiuendi disciplina: quorum omnium incredibilis abstinentia, humanitas, pudor ciuitatem breui correxit, & conformauit uniuersam. Nunc in illam curam totus incumbis, ut reliquæ partes Ecclesiæ, discordia laborantes, omnia te ratione sanentur. serpit enim quotidie longius transalpinum illud malum, a quibusdam primo ignoratum, ab aliis postea neglectum, postremo a non nullis etiam uehementer auctū. sed, ut hoc placuit Deo, quo uolente, aut saltem permittente, geruntur ea, quæ cur ita fiant, causas indagare nostrū non est: sic eidē placebit, ut imminutā Christianæ reip. dignitatem tua uirtus, & sapientia in ueterē integritatē, splendoremq. restituat. Instat a te indictū, & institutum iam generale Concilium: cuius ea ratio, ea uis, & consuetudo semper fuit, ut, sanctissimi Spiritus interuentu, dissidentes animos non concordia solū, & pace, uerum etiam beneuolentia, studioq. coniungeret. Hoc tu nos, Pie IIII. remedio seruabis, errantemq. gregem, disiectum uaria culpa, tanquā Pastor optimus ad obedientiam reuocabis, continebisq. in officio, & obseruantia erga diuinas leges tum perpetua
sanctitate

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

sanctitate tua, unde hauriunt omnes exempla omnium uirtutum, tum uero iis etiam edendis in hac urbe libris, quorum lectio malas & exitiosas euellit ex animis hominum opiniones, inserit eas, quæ si coluntur pietate, & beneficentia, uberrimos, & præstantissimos, & plane salutares fructus ferunt. Atque huius quidem tanti, ac tam præclari muneris initium unde sumi aptius potuit, quàm ab eo libro, cuius argumentum & cum ratione tēporum, & cum tuis consiliis ac studiis optime congruit? quid enim tempora, quid status Ecclesiæ poscit, quid tu optas, curas ue magis, quàm Concilium, quod unicum, & certissimum in tam graui discrimine, tam propinqua communi peste superesse remedium uidetur? at in hoc libro, quem tuo iussu primum emittimus, proxima ostenditur ad salutem uia, spes omnis in confessione culpæ, in uitæ ac morum emendatione, in summa demum Pontificis auctoritate collocatur. Quæ cum per se maxima sunt, & curandis Christianæ reip. uulneribus utilissima: tum uero ponderis accedit plurimum ab eximia scriptoris innocentia, doctrina, dignitate. quis enim, quibus animi bonis, quibus industriæ, ingeniiq. ornamentis abundauerit, qui denique uir, quantusq. fuerit Reginaldus Polus, aut ignorat, aut, si quam modo tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & desiderio uehementer commouetur? potest ne quisquã tam inops a iudicio, tam auersus ab humanitate, tam plane ferus esse, ac ferreus, qui non intimis eum sensibus dilexerit, cuius non modo in studiis, in moribus, in sermonibus, sed in ipso plane adpectu omnis probitas, omnis luceret humanitas? De religione uero, deq.

deq̄. Christiani hominis officio quid senserit, & iudicari, non aut in uno, altero ue libro ita ostendit, ut in aliis unquam dissenserit: aut ita scripsit, ut aliter uideret: aut ita uixit, ut interdum sibi non constaret: sed omnia, litteris ab illo prodita, sine ulla exceptione semper laudarunt, hodieq̄. laudant boni & sapientes uiri, quorum directa ad ueritatem ipsam, id est ad unam Dei gloriam sententia nec obtrectandi studio, aut inuidia flexitur, nec maleuolentia, aut ambitione mutatur. Vitæ uerò totius instituta, & excellentem in omni actione, omniq̄. fortuna pietatem, utinam, quàm facile nouerunt, tam libenter imitarentur multi. Opes, honores, clientelas, Regum maximorum gratiam, & beneuolentiam qui assequuntur, proxime ad felicitatem putantur accedere. at ille, hæc omnia apud Henricum, Britannia Regem, & iure propinquitatis, & multo etiam magis sua uirtute cum possideret, ultro contempsit, ne turpissimas Regis actiones, & aduersantem Christi Vicario sententiam probare, aut etiam adiuuare cogeretur. Patauii diu uixit, quanquã erat habitu naturæ prope diuino, liberalibus tamen disciplinis uehementer deditus: &, cum eloquentiæ, atque philosophiæ pari studio flagrauerit, in ultra tamen magis enituerit, non facile est existimare. illud certe constat, qui uel meliora, uel ornatiore scriberet, hac hominum memoria extitisse neminem. quanquam id ei propositum fuit, eò direxit cogitationes omnes, atque curas, ut philosophiæ scientiam non tam scriptis, quàm uita ostenderet. itaque maior, atque excelsior Patauii in tenui, & humili fortuna fuit, quàm cū in regno omnibus copiis, & ipsius maxime Regis gratia floreret. Hic,

.pob

hic

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

hic nimirum uerus est, ac præstantissimus optimorum studiorum fructus, si quis a se ipso pendeat, si temporum uicissitudines non extimescat, si aduersus hominum iniquitates, fortunæq. iniurias ratione & uirtute pugnet. quam in Polo constantiam, & sapientiam fuisse, quis ignorat? metuendæ erant a Rege potentissimo insidiæ, metuenda uis; propterea quòd, suscepta Ecclesiæ caussa luculento illo de Pontificis auctoritate libro, susceptum simula se grauissimum eius odium intelligebat. deferebatur etiam quotidie magis a re domestica, fortunis exclusus amplissimis. nemo tamen eum deiecto, aut demisso sensit esse animo, nemo uidit unquam tristiore uultu. in sermonibus, in consuetudine, in conuictu, in tota denique uitæ ratione tranquillitatem mentis, quam habuerat antea, perpetuo retinuit. Nec defuere, quæ nunquam sperauerat, ac ne cogitauerat quidem, tantis debita uirtutibus præmia. nam cum ita uiueret, ut in uno Deo omnia poneret, cetera, quæ mortales admirantur, infirma, caduca, inania duceret; cumq. in illa Patauini gymnasii celebritate, domesticis otii sui finibus contentus, paucorum admodum consuetudine uteretur: breui tamè, ut sibi uiam facile uirtus aperit, ita manauit fama de admirabili eius prudentia, temperantia, doctrina, ut ad aures Pauli III. Pont. Max. peruenerit. qui cum esset ea mente præditus, ut nemo unquam magis de ornanda egregiis Cardinalibus Ecclesia cogitauerit; eo iudicio, ut nemo in delectu errauerit minus; commotus multorum non dubio sermone, Reginaldum Polum, disciplinæ Christianæ renouandæ caussa, cum præstantibus aliquot uiris ad Urbem acciuit; eumq. paulo

msb sup B post

post; non petentem, non optantem, prope etiam recusantem, Cardinalem creauit. In hac dignitate, cum alios antea, se ipsum uicit omni genere laudis. Omitto singularem illam, cui par oratio reperiri nulla potest, in cæde matris acerbissima fortitudinem, atque constantiam. unicum illi contra omnes iniurias, omnesq. calamitates conscientia præsidium fuit: & in aduersis rebus iam antea didicerat esse fortis. grauitatem eximiam, pari comitate conditam, mansuetudinem, prudentiam, benignitatem in subleuanda miserorum inopia non attingo. communia sint hæc, in quibus tamen præcipua quadam laude Polus excelluit. uenio ad id, quod a Cardinalis persona proprie postulatur. Nã, ubi primum sacerdotio est ornatus amplissimo, non ille mentem, ut multi, cum fortuna mutauit; non sericam uestem, non argenteam supellestem, non denique illustrem aliquam, aut opimam prouinciæ præfecturam appetiuit; sed, contempta prorsus rerum humanarum specie, diuina studia, quæ antea non leuiter attigerat, toto pectore complexus, de tuenda Pontificii iuris maiestate, de augenda inter homines Dei gloria, de illustranda ueritate dies noctesq. cogitare cepit. quantum enim in ea philosophia, quæ a sensibus ducitur, erroris insit, atque obscuritatis, cum antea nõ ignorasset, tum uero, totus ad eam philosophiam tractus, quæ cælestium bonorum cognitionem parit, clarissime perspexit. iam, illam, quæ colligitur ex rectorum præceptis, eloquentiam, in qua præter ceteros antea floruerat, neglexit penitus, inanemq. duxit, cum sacrorum librorum uoces, non aurium uoluptati seruientes, sed ad intimas animorum partes incredibili quadam

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

quadam suauitate penetrantes , exaudiuit attentius .
 Nec uero quidquam habuit antiquius , quàm ut a san-
 ctissimis Ecclesiæ legibus discedentes , quoquo modo
 ad sanitatem redirent : cum ipse multos cohortatione
 sua, consilio, doctrina, non nullos etiam lenitate quadã
 ad meliora consilia conuerteret . Incidit tempus , cum
 de sufficiendo post obitum Pauli III. Pontifice habenda
 Cardinalibus deliberatio esset . affuit Polus ita sedato
 animo , ita cupiditatis , & ambitionis expers , ut ,
 maiore Collegii parte Pontificatum ad eum deferente,
 non statim assenserit, differendamq. rem tantam in po-
 sterum diem censuerit : fore enim , si probaret Deus ,
 eundem post aliquot horas Cardinalium consensum :
 sin minus, omnino sibi, quod Deo displiceret, placere
 nihil posse. scripsit etiam in eo Conclauis præclara quæ-
 dam de officio Pontificis : quæ cum aliis eius libris ,
 quos Ioannes Moronus, Cardinalis ob summa erga Se-
 dem Apostolicam merita , perpetuamq. uitæ innocen-
 tiam clarissimus , accurate seruauit , propediem in lucẽ
 proferentur. quibus in libris cū spirare adhuc mens illa
 diuini hominis , & uigere uideatur ; afficimur non tam
 præceptis , atque doctrina , quàm recordatione tanta-
 rum uirtutum, quas in illo uidimus. Vitæ clausula fuit,
 in qua ostendit lumen animi, ingeniiq. sui, Britannica
 legatio. nam cum in illa insula per annos multos, duo-
 rum Regum imperio , Henrici primum, deinde Odoar-
 di, eius filii, legitimus Dei cultus, intermissis optimis
 ritibus, obsoleuisset ; cumq. interitus Odoardi, succe-
 dente eius sorore Maria , spem aliquam reuocandæ pie-
 tatis, & religionis attulisset ; uisa est unius maxime Po-
 li sapientia rectam errantibus uiam monstrare posse,

adiūnda præsertim auctoritate tanta, quantam nec sine uirtute dignitas ulla pareret, nec sine dignitate uirtus. in ea legatione optimos Reginae sensus confirmauit: principibus uiris, & multitudini persuasit, ut nouam hæresim, Henrici nefaria libidine inductam, abicerent, ueterem sacrorum disciplinam, rationemque susciperent; cum Ecclesia, si salui esse uellent, in gratiam redirent: unum esse Romæ, potestate summa, Christi Vicarium, in quo creando commotæ Spiritu sancto Cardinalium mentes, ex uetere multorum sæculorum instituto, tradita per manus consuetudine, consentirent: quæcunque ille sanciret in terris, ea firma & rata in cælo esse: cetera communi saluti uehementer aduersari, hominum seditiosorum, uel Sathanæ potius ipsius inuenta, ut genus humanum, si possit, uniuersum perdat, suamque socios habeat plurimos infelicitatis, & culpæ. Mansit in officio, & fide, quàm diu Polus, & Regina uixerunt, Britannica natio, utriusque innocentia, & sanctitate, alterius etiam sermonibus, præceptisque commota. Postea, cum utrunque Deus, cuius abdita consilia non assequitur humana mens, ad cælestis uitæ præmia uocasset; lapsa est iterum, & concidit illa gens, destituta consiliis, quibus antea nitebatur. iamque ad finitimas nationes peruasit hæc pestis, & dira contagio, nec uideretur posse consistere, nisi tua, Pie IIII. Pont. Max. sapientia singularis occurreret, Tridenti indicto Concilio, Romæ omnibus rebus ad rationem, æquitatemque reuocatis. Quòd uero etiam eorum scripta, quos in beatorum numerum iure olim Ecclesia retulit, integra, deletis omnibus maculis, peruulgari iubes: quòd excellentem nobis Reginaldi Poli, amissa eius

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

uoce, doctrinam restituis: mirum est, quàm uehementer adiuues communem caussam, quantum se tibi pro ista mente, istaq. cura omnes homines debere fateantur, quantam ab ipso Deo, qui tibi nostram salutem commisit, gratiam, & beneuolentiam ineas. Hæc sunt illa merita, quibus hominum uita, breuissimis circumscripta finibus, ad infinitam memoriam propagatur: hæc illa, nunquam satis laudata, ueterum Pontificum instituta, quibus hanc nobis Ecclesiam tam præclare fundatam, exstructamq. reliquerunt. quæ utinam, sicuti propria tua sunt, ita perpetua esse possent. nemo enim dubitat, quin, optare tibi perpetuam uitam, idẽ sit optare nobis perpetuam felicitatem. nec uero cuiquam bono uirõ tanti est huiusce lucis usura, quin de sua detractum aliquid uita libenter, si possit, in tuam conferat. Sed quoniam hac lege huc omnes ingredimur, ut aliquando discedamus; nec licet nobis in te uno singularem conditionem pro tua singulari beneficentia postulare: saltem, ut quamdiutissime te præsentem perfruamur, & petimus a Deo supplices, & futurum pro summa eius erga nos clementia confidimus. magna enim sunt, quæ iam inchoasti: maiora tamen, quæ mente designas. nihil uulgare cogitas, nihil humile, nihil angustum: metiris omnia tua dignitate potius, quàm communibus exemplis. præclare. non enim Pontificiæ laudes in mediocritate uersantur: nec decet, qui potestate, & honore cunctis hominibus antecellat, eum ab ullo homine recte agendi cupiditate, studioq. superari. In te igitur, Pontifex Max. primum tuendæ, atque amplificandæ religionis, deinde eius otii conseruandi, cuius auctor & custos antea fuisti,

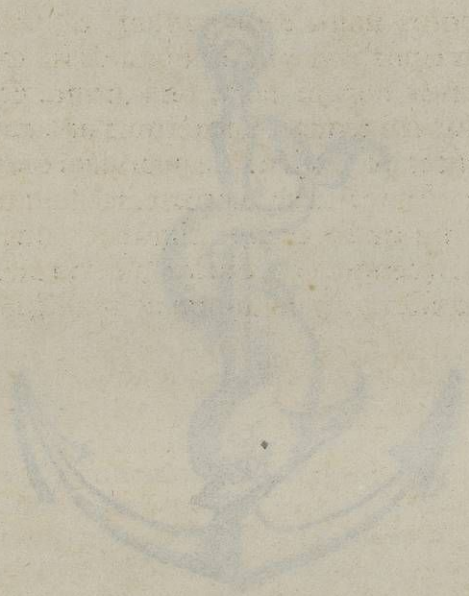
fita

X A M P R A E F A T I O

fita spes omnis est . a te honesta studia , a te liberales disciplinae , a te ipsa uirtus ornamenta sua repetit . tu , quod facis , & fecisti egregie , perpetuo facies , ut omnes gentes diuturna pace , iustitia , pietate foueas ; urbem Romam operibus magnificentissimis , & cum ipsa antiquitate comparandis , exornes ; ciuitatem , tui studiofissimam , superiorum temporum calamitatibus afflictam , perpetua benignitate recrees ; denique tollas aliquando ex imperitorum animis dubitationem illam , quae laudabilia multorum studia remoratur , utrum res maximas fortuna possit sine uirtute perficere , an uirtus , quò contendat , sine fortuna peruenire . de quo quid sentires ipse , ostendit iam pridem tuae uitae ratio : nunc , ut omnes idem sentiant , facile unus praestare potes , restituta iis artibus dignitate , quae te talem , tantumque fecerunt , ut , quales ipse , quantaeque essent , ope tua studioque omnes mortales intelligerent .

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text, also appearing to be bleed-through from the reverse side.

ROMAE, M. D. LXX.
Apud Fratrum Maestriam

PRÆFATIO

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.